
В ПОРЯДКУ ОБГОВОРЕННЯ

УДК 634.012

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА СЕЛІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

***В.О.Ханстантинов, кандидат філософських наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет***

Інституціалізована соціальна робота являє собою складне багатогранне утворення, розгалужену систему надання допомоги тим, хто об'єктивно перебуває в кризовій соціальній ситуації і неспроможний власними силами розв'язати проблеми, які постали перед нами.

Ті, хто потребує допомоги та захисту, належать до різних соціально-територіальних спільнот, що зумовлює необхідність специфічного підходу в соціальній роботі з ними.

Актуальність вивчення особливостей соціальної роботи на селі в сучасних умовах диктується низкою причин.

Глибокі економічні реформи на селі розпочались трохи пізніше ніж у містах, і тому село на собі відчуває своєрідний “подвійний удар” негативних соціальних наслідків цих економічних перетворень. Соціальні проблеми мають тут більш гострий характер, а ресурсів для їх вирішення виявляється набагато менше, ніж у містах. Ускладнюють ситуацію відстала соціальна інфраструктура, дисперсність розселення, брак коштів і професійно підготовлених фахівців тощо.

Зазначені явища потребують глибокого теоретичного осмислення і конкретних практичних рекомендацій, апробованих досвідом і самим життям. Проте в науковій літературі цьому приділяється недостатня увага. В роботах О.Холостової, С.Курбатова, П.Павлінка, М.Полтавця та інших загалом наголошується на необхідності враховувати особливості соціальної роботи з різними групами населення. Про географічно-територіальні передумови формування соц-

іальної політики стисло говорить О.Іванова [1]. На муніципальне соціальне замовлення як інструмент розв'язання соціальних проблем на селі вказує А.Крупник [2]. Досвідом роботи соціальних служб для молоді на селі, в тому числі мобільних консультативних пунктів, ділиться С.Толстоухова [3]. Цікавими в методологічному плані є погляди Т.Семітіної на особливості соціальної роботи в громаді, що спираються на закордонний досвід, який може бути адаптований і до наших умов [4]. Отже, як бачимо, глибоких спеціальних досліджень, присвячених соціальній роботі на селі, немає, в той час як потреба в них стає все більш нагальною, зважаючи на стратегічний курс держави відродити українське село.

Сільських мешканців сьогодні 15,6 млн. чол. [5], але село не є чимось однорідним. Вітчизняні соціологи Л.Шепотько, І.Прокопа, О.Максим'юк, взявши за основу такі ознаки, як чисельність, зайнятість та міграційний рух населення, виділяють дванадцять типів сільських поселень. Кожен із них вимагає особливого підходу в організації соціальної роботи.

Серед сільських поселень України майже 35% — малі села, а ще 25% — середні, де (на відміну від міст) організувати постійно діючу професійну соціальну допомогу вкрай складно. Стає очевидною необхідність нестандартних рішень, нетрадиційних схем і процедур надання соціальних послуг. Йдеться, зокрема, про тісну співпрацю у цій справі з представниками місцевого самоврядування, медичних, освітянських, правоохоронних установ. Спираючись на народні традиції взаємодопомоги, колективної підтримки нужденних, відчуття морально-психологічної відповідальності громади за кожного, доцільно створювати з числа клієнтів самокеровані групи, групи самодопомоги, волонтерські осередки при школі, церкві, медичному пункті. Саме вони змогли б в першу чергу відгукнутися і надати першу соціально-психологічну допомогу тим, хто звертається у місті за телефоном довіри, а також жінкам, підліткам і дітям, що зазнали насилля в сім'ї, особам з девіантною поведінкою, які схильні до суїциду.

Специфіка соціальної роботи на селі повинна органічно впливати із таких характерних рис сільського способу життя, як підпо-

рядкованість праці ритмам природи і пов'язаною з цим нерівномірністю трудової зайнятості, необхідністю для усіх займатися трудовою домашньою працею та присадибним господарством.

Варто також враховувати простіші форми спілкування між людьми, ніж у місті, сильний неформальний соціальний контроль за вчинками та діями окремих індивідів. Цілком виправданим ми вважаємо формування і використання соціальними службами громадської думки в інтересах забезпечення ефективності надання соціальних послуг. Пропагандистська, лекторська діяльність соціальних працівників по селах, організація і проведення інших інформаційних заходів, конкурсів, вікторин тощо, індивідуальна робота з неформальними лідерами і авторитетними людьми заради найповнішого використання соціального капіталу тієї чи іншої сільської громади — це одна із передумов сприятливого клімату успішної організації соціальної роботи.

Ринкові перетворення у суспільстві вимагають від людей високого рівня соціальної мобільності, здатності швидко пристосовуватися до нових умов і змін у житті. Успіху досягає той, хто швидко і правильно робить вибір, в той час як пасивно-очікувальна позиція індивіда, соціальна негнучкість, невміння адаптуватись до ситуації й адаптувати її до себе породжують для нього серйозні проблеми соціального характеру, насамперед пов'язані з трудовими відносинами. Емпіричні спостереження свідчать про уповільнений ритм життя на селі, об'єктивно невеличкий вибір для соціальних переміщень його мешканців, значну силу стереотипів їхньої трудової поведінки, що заважає вияву ініціативи, самостійності тощо. Невипадково, що чисельність безробітних на селі останнім часом збільшувалась і складає понад 30% від тих, хто звернувся за послугами до служби зайнятості [6]. Отримуючи передбачену законом матеріальну допомогу, чимало безробітних в сільській місцевості цілком задовольняються таким становищем, присвячують себе роботі у власному підсобному господарстві і фактично усуваються від перекваліфікації, активного працевлаштування на новому місці тощо. Практичні соціальні працівники на селі стикаються з проявами психології утриманства і розглядають роботу у

цьому напрямку як одне із своїх найбільш складних завдань. Найбільш доцільними, на наш погляд, тут були б методи соціального навчання, психологічного консультування, розвиток інформаційно-комунікативної мережі на селі, зокрема в органах соціального захисту, індивідуальна виховна робота.

Значні можливості поєднати зусилля всіх суб'єктів соціальної допомоги надає реалізація комплексної програми "Турбота" на території сільських (селищних) рад. Згідно з нею організація надання соціальних послуг здійснюється під керівництвом виконкому сільради.

Первинною ланкою системи соціального обслуговування на селі, яка безпосередньо допомагає людям, є сільські та селищні центри соціального захисту населення. Позитивний досвід їхньої діяльності, як свідчить приклад центрів сіл Радсад Миколаївського та Костянтинівка Арбузинського районів, досягнутий за рахунок використання всіх соціальних ресурсів, плідної взаємодії з керівниками підприємств, організацій, місцевої лікарні та школи, радою ветеранів війни та праці, активістами профспілок, товариства Червоного Хреста, а також завдяки розгортанню волонтерської роботи.

Мережа таких центрів в Миколаївській області була створена за період з 1995 до 1998 року і сьогодні їх вже 306. Напрями діяльності охоплюють питання оплати та нормування праці, трудових ресурсів та зайнятості, охорони праці, надання соціальної допомоги, пільг, субсидій, виплат та вирішення інших проблем соціального захисту населення.

Вважаємо досить ефективною формою соціальної допомоги селянам проведення благодійної акції "Милосердя", в ході якої малозабезпечені отримують одяг, взуття, продукти харчування, парфюметно-косметичні засоби, постільну білизну. До конкретної участі в цій акції долучаються благодійні фонди, волонтери, релігійні громади, спонсори, приватні підприємці.

Зазначені вище особливості соціальної роботи на селі мають багатоаспектний характер, зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Враховувати їх на практиці є запорукою її високої ефективності. Конче потрібні подальші теоретичні дослідження цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова О. Передумови формування соціальної політики в Україні // Соціальна робота в Україні: перші кроки. - К., 2000. - С. 99 - 100.
2. Крупник А. Соціальне замовлення - нова технологія розв'язання соціальних проблем в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. - 2000. - № 3 - 4. - С. 4.
3. Толстоухова С.В. Социальная защита молодежи и социальная работа с нею // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - 2003. - № 4. - С. 13.
4. Семітіна Т.В. Сучасні підходи до розуміння громади та роботи в ній // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - 2003. - № 4. - С. 88 - 89.
5. Повідомлення Держкомстату України // Сільський час, 11 лютого 2004 р.
6. Програма зайнятості населення Миколаївської області - механізм реалізації державної політики сприяння зайнятості // Соціальні новини. - 2003. - № 9. - С. 31.

УДК 378.147

ПРО ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-MOДУЛЬНОЇ ТА РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ У ВИКЛАДАННІ СОЦІОЛОГІЇ

*О.Б.Молчанова, кандидат філософських наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Міркування, викладені у цій статті, є спробою узагальнити деякий досвід запровадження структурно-модульної системи навчання, отриманий нами у викладанні “соціології” та оцінки знань студентів на економічному факультеті МДАУ протягом 2002-2003 н.р. На нашу думку, можна цілком впевнено стверджувати, що використання такого методичного винаходу педагогів має значні позитивні результати. Студенти досить швидко і ефективно адаптуються до правил і вимог цієї системи, враховуючи її доцільність та раціональність. Чіткі, дохідливі, логічно обгрунтовані, так би мовити, “прозорі” правила гри сприймаються ними із зацікавленістю, адже кінцева оцінка їх знань значною мірою залежить від поточної успішності та активної навчальної діяльності протягом усього періоду навчання. Такий упорядкований, систематичний і точний контроль знань організує й стимулює регулярну,